

DE MATTHÄUSPASSION IN NAARDEN, DE GEBOORTE VAN EEN TRADITIE

Begin maart 1927 trekt een lange rouwstoet over Naardens oude vestingwallen. De bloemenkrans, bevestigd aan een der flanken van de lijkkoets, staat in schril contrast tot het nog bladerloze geboomte. Een van de met zwarte hoge hoeden getooide dragers tikt telkens met de punt van zijn paraplu op het plaveisel, daarmee het sonore ritme aangevend voor de laatste gang van de overledene. De 52-jarige musicus Johannes Jacobus Hermanus Schoonderbeek wordt ten grave gedragen. Op 3 maart overleed hij in zijn woning aan de Comeniuslaan te Naarden.

Anne Medema

Begin maart 1927 trekt een lange rouwstoet over Naardens oude vestingwallen. De bloemenkrans, bevestigd aan een der flanken van de lijkkoets, staat in schril contrast tot het nog bladerloze geboomte. Een van de met zwarte hoge hoeden getooide dragers tikt telkens met de punt van zijn paraplu op het plaveisel, daarmee het sonore ritme aangevend

*Johannes Jacobus
Schoonderbeek
(1874-1927)*

voor de laatste gang van de overledene. De 52-jarige musicus Johannes Jacobus Hermanus Schoonderbeek wordt ten grave gedragen. Op 3 maart overleed hij in zijn woning aan de Comeniuslaan te Naarden.

Johan Schoonderbeek was niet zo maar een musicus. Eertijds was hij werkzaam bij de Koninklijke Oratorium Vereniging Excelsior in Den Haag, waar hij reeds de Matthäuspasion dirigeerde, om vervolgens leiding te geven aan de afdeling Toonkunst te Bussum. Excelsior, dat betekent *steeds hoger*, stond bij Schoonderbeek hoog in het vaandel. Toonkunst in Bussum bleek uiteindelijk te weinig artistieke kwaliteit in huis te hebben om aan het ideaal van Schoonderbeek te beantwoorden. En dat leidde tot de oprichting van de Nederlandse Bachvereniging op 13 september 1921, zoals het zo mooi heette: *op eene vergadering van belangstellenden*.

De allereerste uitvoering

Op Goede Vrijdag 14 april 1922, 's middags om twee uur, vond de allereerste uitvoering van de Matthäuspasion in de Grote Kerk van Naarden plaats door de Nederlandse Bachvereniging onder leiding van Johan Schoonder-

beek. De toegangsprijs bedroeg f 4,50. Het gebeurde in een tijd dat de bekende Willem Mengelberg in Amsterdam furore maakte met zijn meer romantische uitvoeringen van de Matthäuspassion. De Arbeiderszangvereniging te Bussum betreunde het dat de entreprijs voor de generale repetitie ten bedrage van f 2,- zo hoog is gesteld, *'dat het bijwonen dier repetitie buiten bereik van de leden dier Vereeniging ligt'*. Schoonderbeek toonde zich uiterst verheugd met een koninklijke financiële bijdrage: H.M. de Koningin gaf ook honderd gulden voor het steunfonds. Hoera!

Hooggespannen verwachtingen

De verwachtingen voor die eerste uitvoering waren hooggespannen en het werd een bijzondere dag! Een dag waarop, volgens de Amstelbode, de muziekvrienden *'overall vandaan naar het stedeke tussen de oude wallen getrokken werden'*. Vanaf het station Bussum reden *'de dichtbeladen motorische voertuigen'* de veste binnen en zij *'deden met hun Amerikaansch geluid uiterlijk vreemd aan te*

midden van dit anders zoo bescheiden levend garnizoensplaatsje', zo schrijft Caspar Höweler in de *Amstelgids*.

Een ooggetuigenverslag van jhr. Van Lidt de Jeude, die als kind meermalen in gezelschap van zijn moeder naar Naarden reisde

om een uitvoering van de Matthäuspassion bij te wonen, geeft ook iets weer van de speciale sfeer van die begintijd. Hij vertrok vanaf station Baarn en in Bussum

steeg hij uit. En hij vervolgt: *'Dan wandelden wij langs een weggetje, waar altijd de poffertjeskraam stond, langs een weiland (...) en dan de vesting binnen via het Kippebruggetje. Dan gingen we in de kerk zitten en na afloop gingen we een kopje koffie drinken bij Herman in de Gansoordstraat. Johan kwam er ook vaak bij en nog een paar goeie vrienden en dan was het reuzegezellig'*. De gebroeders Herman en Johan Schoonderbeek waren beiden musici en bevriend met de familie Van Lidt de Jeude. Johan was de eerste dirigent van de Nederlandse Bachvereniging en zal in

De 'Matthäustram' waarmee de concertgangers naar de Grote Kerk van Naarden werden vervoerd, ca. 1930

H.M. de Koningin gaf ook honderd gulden voor het steunfonds

de Gansoordstraat bij zijn broer zijn binnengevallen, direct na afloop van de uitvoering van de Matthäuspassion.

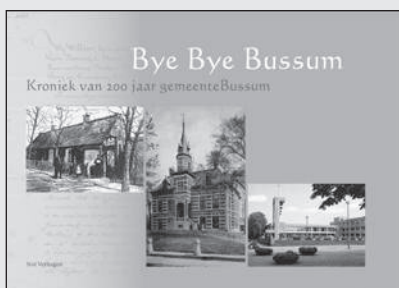
Een muzikale familie

Herman en Johan Schoonderbeek stamden uit een muzikale familie, want hun vader, Valentijn Paulus Schoonderbeek, kwam in 1854 op 19-jarige leeftijd naar Naarden om daar tot zijn overlijden in 1898 de functie van organist en muziekmeester te vervullen. Hij bespeelde het oude orgel in de Grote Kerk, dat uit 1520 stamde en niet meer in al te beste staat verkeerde. Het werd dan ook spottend aangeduid als 'zuchtenkast'. Men koos er, geheel naar de mode van die tijd, niet voor om het oude instrument te restaureren. In plaats daarvan werd op zondag 28 september 1862 het thans nog bestaande, monumentale Bätz-Witte-orgel in gebruik genomen. Valentijn Paulus richtte eveneens het Koor der Zangvereniging Excelsior op, dat hij vol enthousiasme dirigeerde. Valentijn Paulus kreeg 11 kinderen, onder wie Herman en Johan. Johan werd organist en cellist en was al op jonge leeftijd dirigent van

koren in Amsterdam, Hilversum, Weesp, Bussum en Naarden. Hij ontwikkelde zich tot een vermaard musicus. Ook Herman verdiende zijn sporen in de muziek en gaf fluitlessen. Jhr. Van Lidt de Jeude was een van zijn leerlingen.

Een 'fijn acoustiesche kerk'

Hoe is het zo gekomen dat de Nederlandse Bachvereniging sinds 1922 jaarlijks met uitzondering van 1945, de Matthäuspassion uitvoert in de Grote Kerk van Naarden? De band tussen Naarden en de muzikale familie Schoonderbeek bestond al sinds 1854 en de Grote Kerk was een *'fijn acoustiesche kerk, van zeldzame wijding, die naast eerbied voor het schoonste in de kunst, gevoelens (wekt) van devoot vertrouwen'*, zo werd al in 1913 geconstateerd in de aankondiging van een uitvoering van de C Moll-Messe van Mozart. Zoals reeds opgemerkt, waren vlak voor Goede Vrijdag 1922, de verwachtingen voor de eerste uitvoering van de Matthäuspassion door de Nederlandse Bachvereniging, hoog gespannen. Het publiek werd niet teleurgesteld!

Bye Bye Bussum

Volgende maand verschijnt onder deze titel een boek dat terugblik op (bijna) 200 jaar Bussum als zelfstandige gemeente: van 1 januari 1817 tot 1 januari 2016. In die tijd veranderde Bussum van een armoedig boerendorp in een welvarende forenzenplaats, met de Spoorwegen in de rol van de prins die in 1874 de schone slaapster wakker kuste. Dit boek doet in een vijftigtal

korte artikelen en heel veel illustraties verslag van dit sprookje. Van de ruzie met Naarden aan het begin van de negentiende eeuw en het Koninklijk Besluit waarbij Bussum zelfstandig werd tot de eerste televisie-uitzending vanuit Bussum en het rumoer rond het Centrumplan in de jaren 70 van de twintigste eeuw. Bussum maakt nu deel uit van Gooise Meren. Maar het sprookje leeft in onze herinnering voort. Het boek is een initiatief van Entermedia, uitgeefster van onder andere BussumsNieuws, maar voor de inhoud tekent Nol Verhagen, redacteur van BHT, bijgestaan door een team van de Historische Kring Bussum.

'Lang, heel lang hebben wij op een Matthäus Passionuitvoering als deze moeten wachten', aldus de avondeditie van het Handelsblad. En de recensent van de Gooi- en Eemlander constateerde: 'Zoo is dan deze Goede Vrijdagmiddag in de kerk te Naarden geweest, hetgeen ik mij had voorgesteld: een plechtige daad van wijding en verheven schoonheid'. En jhr. Van Lidt de Jeude werd zeer geraakt door de zangeres Aaltje Noordewier-Reddingius: 'Hoe geheid die stem in haar keel zat. Die schalde als een trompet door de kerk!'

De kritieken waren lovend!
Een traditie was geboren!

Anne Medema is Gemeentearchivaris
Gooise Meren en Huizen

Rectificatie

Een oplettende lezer van BHT, wees ons op twee vergissingen in één zin in het artikel over de firma Roks in de vorige aflevering van ons tijdschrift. Daarin stond dat bij verkiezingen voor de Duitse Reichstag op 15 juli 1932 de Nationaal Socialisten van Hitler de meerderheid verkregen. In werkelijkheid vonden die verkiezingen plaats op 31 juli, en bovendien veroverden de Nationaal Socialisten geen meerderheid: zij werden, met 37,3% van de stemmen, 'slechts' de grootste partij. De Nationaal Socialisten waren overigens niet alleen in Duitsland populair. De Nederlandse NSB, opgericht in 1932, had in het Gooi veel aanhang. Al in 1932 was er de Bussumse Groep 101, en in 1933 beschikte de NSB in Bussum al over een Kringhuis, gevestigd in villa Schoonoord aan de Koningslaan. Hilversum had zelfs nog eerder zo'n Kringhuis. En bij de verkiezingen voor de Provinciale Staten in 1935 behaalde de NSB in Bussum ruim 10% van de stemmen! De liefde bekoelde gelukkig snel: bij de parlementsverkiezingen van 1937 behaalde de NSB nog maar ruim 6,5% van de stemmen.